

BENITO MUSSOLINI

A FASCISMUS
DOKTRÍNÁJA

VALLECCHI EDITORE FIRENZE

I.

Alapeszmék

1. Mint minden szilárd politikai felfogás, a fascizmus gyakorlat és egyben gondolat is, cselekvés, amelyben benne rejlik egy tan és tan, amely, a történelmi erők egy adott rendszeréből keletkezve abban megmarad és belülről kifelé hat. A fascizmus ehhez képest formailag a helyi és időbeli körülményekkel függ össze, de van egyben eszményi tartalma is, amely igazsággá emeli a gondolat magasabb történetében. Nem lehet a világon szellemileg mint akaratok felett uralkodó emberi akarat cselekedni, ha az embernek nincs fogalma arról a múltó jellegű és sajátos valóságról, amelyre hatnia kell és arról a maradandó és egyetemleges valóságról, amelyre az előbbi lényegét és életét leli. Hogy az embereket megismerjük, meg kell ismernünk az embert; és hogy megismerjük az embert, meg kell ismer-

nünk a valóságot és törvényeit. Nincs oly államfelfogás, amely alapjában ne volna egyúttal életfelfogás: akár filozófia vagy intuíció, akár oly eszmerendszer, amely logikus építménnyé fejlődik, vagy pedig olyan, mely valamely latományban vagy hitben csúcsosodik ki, de mindig, legalább potencialiter, a világ szerves felfogása.

2. Ezért a fascismus érthetetlen maradna számos gyakorlati megnyilvánulásában, mint pártszervezés, mint nevelési rendszer és mint disciplina, ha nem általános élekkonceptiójának fényénél néznők. Spiritualisztikus felfogás ez (3). A fascismus számára a világ nem az az anyagi világ, amely a felületen mutatkozik és amelyben az ember egy mindenki mástól elválasztott, magában álló és a természet törvényeinek alávetett egyed, melyek ösztönszerűleg egy egoisztikus és pillanatnyi gyönyörűségekre beállított élet felé sodorják őt. A fascismus embere egyén, amely egyben nemzet is és haza, erkölcsi törvény, mely egyéneket és nemzedékeket fog össze egy hagyományban és egy küldetésben, amely elfojtja az élvezet szűkös kereibe zárt élet ösztönét, hogy a kötelességben teremtsen meg egy felsőbbrendű, az idő és tér

korlátaitól nem kötött életet: olyan életet, amelyben az egyén az önmegtágadáson, személyes érdekeinek feláldozásán, sőt magán a halálon keresztül is megvalósítja azt a teljesen spirituális létformát, amelyben emberi értéke áll.

3. Tehát spiritualisztikus felfogás, amely maga is a század, a XIX sz. renyhe, materialisztikus pozitívizmusa ellen való általános reakcióból származott. Antipozitivistikus, de pozitív: nem szkeptikus, nem agnosztikus, nem pesszimiztikus, de nem is tétlenül optimista, mint általában azok a (kivételek nélkül negatív) tanok, amelyek az élet központját kívül helyezik az emberen, aki pedig saját szabad akaratával megteremtheti és meg kell hogy teremtsen a maga világát. A fascizmus aktív és minden erejét a cselekvésbe fordító embert akar: olyan, aki férfiasan tudatában van a fennálló nehézségeknek és kész szembe szállni velük. Az életet küzdelemnek fogja fel, felismerve, hogy az emberre tartozik meghódítani magának azt az életet, amely méltó hozzá, megteremtve első sóban ömagában a szükséges (fizikai, erkölcsi, szellemi) eszközöket, amelyekkel felépítheti azt. Ez áll az egyes

emberre, áll a nemzetre, áll az emberisége (4). Innen a kultúra magas értéke, minden formájában — művészet, vallás tudomány — (5) és a nevelés jelentősége. Innen a munka lényeges értéke is, amellyel az ember legyőzi a természetet és megvalósítja az emberi (gazdasági, politikai, erkölcsi, szellemi) világot.

4. Ez a politikai életkoncepció nyilvánvalóan ethikai koncepció. És kiterjed az egész valóságra, nemcsak az emberi aktivitásra amely ezen a valóságon uralkodik. Semmiféle akció nem mentesül a morális ítélet alól; semmi a világon nem vetheti le magáról azt az értéket, amely az erkölcsi célok rendszerében mindenben hozzátartozik. Ezért a fascista az életet komolyan, keményen és vallásosan fogja fel: és egy olyan világba látja beállítva, amelyet a szellem felelősségteljes erkölcsi erői kormányoznak. A fascista megveti a "kényelmes" életet (6).

5. A fascizmus vallásos koncepció (7), amely az embert immanens viszonyában látja egy magasabb törvénnyel, egy objektív akarattal, amely túl van az egyeden, és egy szellemi társadalom

öntudatos tagjává emeli őt. Aki a fascista rezsim valláspolitikájában pusztán oportunitást vél látni, nem érti meg, hogy a fascizmus, azonkívül, hogy kormányrendszer, mindenekelőtt gondolati rendszer is.

6. A fascizmus történelmi koncepció, amelyben az ember csak azzal a szellemi fejlődésvonallal való összfüggésben az, aki; melyhez tartozik, családi és szociális csoportjában, a nemzetben és a történelmen belül, amelyben valamennyi nemzet közreműködik. Innen a hagyományok nagy értéke a visszaemlékezésekben, a nyelvben, a szokásokban és a társadalmi élet normáiban (8). A történelmen kívül az ember semmi. Ezért a fascizmus ellene van minden individualisztikus és a materializmus alapján nyugvó, XVIII. századi típusú absztrakciónak; és ellene van minden jakobinus utópiának és újításnak. Nem tartja lehetőnek a boldogságot a földön, mint ezt a Settecento gazdasági irodalma óhajtott, és ezért visszautasítja mindazokat a teleologikus elgondolásokat, amelyek egy bizonyos történelmi időszakban az emberiség végleges rendszerezését várják. Ez nem jelent egyebet mint kívül helyezkedni

az életen, amely állandó áramlás és levés. A fascizmus politikai szempontból realiztikus tanítás akar lenni; praktikusán, csak azoknak a problémáknak a megoldására törekszik, amelyek történetileg önmaguktól felmerülnek, és önmaguktól megtalálják, vagy sugallják megoldású-

kat (9). Akár a természetben, épúgy az emberek közt, hatást csak a valóság folyamatába belenyúlva és a cselekvő erő^{ia}kön úrrá léve lehet kifejteni (10).

7. A fascista koncepció, amely antiindividua-
lisztikus, az államért van; az egyénért pedig csak annyiban, amennyiben ez egybeesik az állammal, amely az ember egyetemes tudata és akarat, történelmi létében (11). Ellene van a klasszikus liberalizmusnak, amely az abszolutizmus elleni reakció szükségességéből származott és befejezte történelmi szerepét, amikor az állam átalakult a nép szellemévé és akaratává. A liberalizmus megtagadta az államot az egyén érdekében, a fascizmus ismét igenli az államot mint az egyén igazi valóságát (12) És, ha a szabadságot a valóságos ember attribútumának tekintjük,

nem pedig csak annak az absztrakt bábuénak, amelyre az individualisztikus liberalizmus gondolt, a fascizmus a szabadságért van. Az egyetlen szabadságért, mely komoly dolog lehet, az állam szabadságáért és az egyén szabadságáért az államban (13). Mert a fascista számára minden az államban van és semmi emberi vagy szellemi sincs, aminek értéke lehetne az államon kívül. – Ebben az értelemben a fascizmus totalitárius és a fascista állam, minden érték szintézisé és egysege, kifejezi, fejleszti és lehetővé teszi az egész nép életét, (14).

8. Nincsenek egyének és nincsenek csoportok (politikai, pártok, szövetkezetek, szindikátusok, osztályok). (15). Ezért a fascizmus a szocializmus ellen van, amely a történelmi folyamatot az osztályharcba merevíti és nem ismeri az állami egységet, amely az osztályokat egy egyetlen gazdasági és morális valóságba olvasztja; és hasonlóképpen ellensége az osztály-szindikalizmusnak. De a rendező állam keretein belül a fascizmus elismeri azokat a szociális szükségleteket, amelyekből a szocialista és szindikalista mozgalom

származott és érvényre juttatja őket az állam egységében feloldódó érdekek korporatív rendszerében (16).

9. Az egyének osztályokat alkotnak az érdekek kategóriái szerint; szindikátusokba tömörülnek a különböző közös érdekű gazdasági tevékenységek szerint; de mindenekelőtt és mindenekfelett az államot alkotják. Amely állam nem szám, mint a nép többségét alkotó egyének összege. Éppen ezért a fascizmus ellene van annak a demokráciának, amely a népet a nagyobb számmal azonosítja, miáltal a többség nívójára alacsonyítja (17) viszont a demokráciának legtisztább alakja akkor, ha a népet nem mennyiségileg, hanem — amint kell és illik — minőségileg fogjuk fel, mint a leghatalmasabb mert legerkölcösebb, legkövetkezetesebb és legigazibb eszmét, mely a népben mint kevés ember, sőt mint egy Egyetlen ember öntudata és akarata valósul meg, és mint eszmény arra törekszik, hogy az összesség öntudatában és akaratában valósuljon meg (18): összeség alatt értve mindazokat, akik a természetből és a történelemből etnikailag mérítenek alapot egy nemzet alakítására, a szellemi

fejlődés és alakulás ugyanazon vonalán haladva, mint egyetlen öntudat és akarat. Nem faj, sem földrajzilag meghatározott vidék, de történelmileg folytatódó törzs, oly eszme által egyesített sokaság, amely lét-és hat alomakarás: öntudat és személyiség (19).

10. Ez a felsőbb személyiség nemzet ugyan, amennyiben állam. Nem a nemzet szüli az államot, amint ezt az az avult naturalisztikus felfogás hirdette, amely alapul szolgált a nemzeti államok politikájának a XIX. században. Sőt az állam hozza létre a nemzetet, az állam ad a saját erkölcsi egysége tudatában lévő népnek egy akaratot, és ehhez képest effektív létezést. Egy nemzetnek függetlenséghez való joga nem saját létének betűszerinti és eszményi tudatából és még kevésbé egy többé-kevésbé öntudatlan és tétlen tényleges állapotból, de egy aktív öntudatból, egy olyan működő politikai akaratból származik, mely saját jogosultságát bebizonyítani hajlandó: azaz egy fajta már *in fieri* államból. Az állam tényleg, mint egyetemleges ethikai akarat, a jog teremtetője (20).

11. A nemzet mint állam csak annyiban létező és élő etnikai valóság, amennyiben fejlődik. Megállása egyenlő halálával. Ezért az állam nem csak hatalom, mely kormányoz és törvény alakot és szellemi életértéket ad az egyéni akaratoknak, de oly hatalom is, mely akaratát kifelé érvényesíti, azáltal, hogy elismerteti és tiszteletét biztosítja, vagyis azáltal, hogy tényekkel bizonyítja egyetemlegességét, kifejlésének összes szükséges megnyilvánulásaiban (21). És ezért szervezet és, legalább potenciálisan, expansiv erő. így illeszkedik az emberi akarat természetéhez, amely fejlődésében nem ismer gátakat és megvalósulásában saját végtelenségét bizonyítja be (22).

12. A fascista állam, mely az egyéniség magasabbrendű és hatalmasabb formája, erő ugyan, de szellemi erő. Ez magában foglalja az ember erkölcsi és szellemi életének összes formáit. Nem lehet ennél fogva egyszerű rendfentartó és védelmező szerepre korlátozni, mint ahogy ezt a liberalizmus akarta. Nem egyszerű gépezet ez, amely az állítólagos egyéni szabadság körét korlátozza. Belső forma és irányító szabály ez és az egész személy fegyelme; áthatja az akaratot épügy

mint az értelmet: vezérelve, mely a társas közösségben élő emberi személyiség központi ihletője, behatol és gyökeret ver a cselekvő és a gondolkodó ember, a művész és a tudós szívének mélyébe: lélek a lélekben.

13. Egyszóval a fascismus nem csak törvények alkotója és intézmények alapítója, hanem egyben a szellemi élet nevelője és előmozdítója is. Az emberi életnek nem a formáit akarja megújítani, hanem a tartalmát, az embert, a jellemet, a hitet. És ebből a célból fegyelmet és tekintélyt követel, amely a belek mélyébe hatol és ott ellenkezés nélkül uralkodik. Jelvénye épp ezért a liktori köteg, az egység, az erő és az igazságosság szimbóluma.

II.

Politikai
és társadalmi doktrína

1 Amikor az immár oly távoli 1919. év március havában a *Popolo d'Italia* hasábjairól összehívtam Milano-ba a háborúban résztvett és életben maradt interventistákat, akik egész a forradalmi cselekvő Fascio-k 1915 januárjában történt megalakulása óta követtek, szellememben semmiféle tervszerű elméleti elgondolás nem volt. Egy egyetlen tan volt, amelynek tapasztalatára támaszkodhattam: a szocializmus tana, amelyet az 1903-4 évtől 1914 teléig követtem és átéltem: vagyis körülbelül egy évtizedig. Ez a közkatona és a vezér tapasztalata volt, nem elméleti tapasztalat. Tanításom akkor is a cselekvés tanítása volt. Egyszerű, általánosan elfogadott szocialista doktrína már 1905 óta nem létezett, amióta ugyanis Németországban lábrakapott a Bernsteintől megindított revizionista mozgalom

és ezzel szemben, a különböző forradalmi törekvések nagy hullámzásában egy baloldali, forradalmi mozgalom, amely Olaszországban sohasem hagyta el a frázisok területét, míg az orosz szocializmusban a bolsevizmus előjátékát képezte. Reformizmus, forradalmiság, centrizmus: ennek a terminológiának még a visszhangja is elnémult, míg a fascizmus nagy áradatában föllelhetők azok az erők, amelyek Sorel-ből, Péguy-ből, a *Mouvement Socialiste* Lagardelle-jéből és azoknak az olasz szindikalistáknak seregeiből indultak ki, akik 1904 és 1914 közt az olasz szocialista táborba, melyet a Giolitti-féle fertő már elkábított és lezüllesztett, Olivetti *Pagine Libère* (Szabad lapok), Orano *La Lupa* (A nőstényfarkas) és Enrico Leone *Divenire sociale* (A társadalom jövője) című művein keresztül az újszerűség lehelletét hozták.

1919-ben, a háború befejeztével, a szocializmus, mint tanítás már meghalt: már csak mint gyűlölködés létezett, — csak egy lehetősége volt, különösen Itáliában: a megtorlás azok ellen, akik akarták a háborút és akiknek "meg kellett bűnhődniök" ezért. A *Popolo d'Italia* ezt az alcímet viselte: "a frontharcosok és termelők

napilapja". A "termelők" szó már egy új szellemi irányvétel kifejezése volt. A fascizmus nem járt dajkaságba egy előzőleg asztalnál kidolgozott tanításhoz: az akció szükségéből született és akció volt; nem volt párt, hanem, első két évében, pártellenesség és mozgalom. A név, amelyet a szervezetnek adtam, eleve meghatározta jellegét. Mégis, aki most annak az időnek immár sárgult lapjain újraolvassa az olasz küzdő Fasciók alakuló gyűlésének beszámolóját, tanítást nem talál bennük, de egy egész sor ötletet, előrevetülést, utalást, amelyek aztán, néhány év múlva, kibontakozva az elkerülhetetlen esetlegességek hatása áll, szükségszerűen egy sor tanítéllé alakultak, amelyek a fascizmusból egy a múlt és jelen minden doktrínájával szemben önálló tanítást képeztek. Ha a polgárság — mondottam akkor — azt hiszi, hogy bennünk villámhárítót talál, csalódik. Mi elébe kell hogy menjünk a munkának.... Hozzá akarjuk szoktatni a munkásosztályokat a vezetés képességéhez, azért is, hogy meggyőzzük őket, hogy nem könnyű dolog egy ipari vagy kereskedelmi vállalkozást előbbre vinni.... Küzdeni fogunk a technikai és szellemi maradiság ellen.... Rezsimváltozás

előtt nem szabad tétleneknek és ingadozóknak lennünk. Sietnünk kell; ha a jelenlegi rezsím megbukik, nekünk kell a helyébe lépünk. Az öröklés joga a mienk, mert mi vittük az országot a háborúba és mi vezettük győzelemre. A jelenlegi politikai képviselőt nem elég nekünk, az egyes érdekek egyenes képviselőjét akarjuk.... Azt lehetne ez ellen a program ellen felhozni, hogy visszavezet a korporációkhoz. Nem baj!... Ezért azt óhajtom, hogy a gyűlés fogadja el a nemzeti szindikalizmus célkitűzéseit gazdasági szempontból.... ".

Nem sajtóságos, hogy már ezen az első napon, a Piazza San Sepolcro-n, fölhangzik a "korporáció" szó, amelynek később, a forradalom folyamán, az új rezsím egyik alapvető törvényhozási és szociális alkotását kellett jelentenie?

2 A «Marcia su Roma»-t megelőző években a cselekvés szükségessége nem túrt meg kutatókat és teljes elméleti kidolgozásokat. Városokban és falvakban folyt a harc. Az emberek vitatkoztak, de — ami szentebb és fontosabb volt — meg is haltak. Tudtak meghalni. Az elmélet — a

szép alakba öntött, fejezetekre és paragrafusokra osztott, magyarázatokkal ellátott elmélet — el is maradhatott; volt helyette más, döntőbb jelentőségű valami: a bit. Mindemellett, aki könyvek, újságcikkek, kongresszusi határozatok, az akkoriban elhangzott kisebb-nagyobb beszédek segítségével vissza tudja idézni a múltat, és tud kutatni és válogatni, azt fogja észrevenni, hogy mialatt dúlt a küzdelem, a tan alapköveit mégis letettük. Mert éppen ezekben az években fegyverkezik, finomul és halad a szerves rendezés felé a fascista gondolat. Az egyén és az állatn problémái; a hatalom és a szabadság problémái; a politikai, társadalmi és a szorosabb értelemben vett nemzeti problémák; a liberális, demokratikus, szocialista, szabadkőműves, népies tanítások elleni küzdelem egyidejűleg folyt a "büntető hadjáratok"-kal. De mivel hiányzott a "rendszer", a rosszhiszemű ellenfelek elvitattak a fascismustól minden doktrinális Képességet, miközben pedig a doktrína éppen keletkezőben volt, ha kezdetben zavarosan is, egy erőszakos, dogmatikus tagadás formájában, mint ahogy ez minden keletkezőben levő eszmével előfordul, később

azonban már az alkotás pozitív formájában, amely az 1926 - 27 - 28 években aztán a rezsim törvényeiben és intézményeiben megvalósulásra talált. A fascizmus ma tisztán egyéni jelleggel bír, nemcsak mint államforma, hanem mint tanítás is. Ezt úgy kell érteni, hogy ma a fascizmusnak midőn önmagán és másokon kritikát gyakorol, megvan a maga összetéveszthetetlen nézőpontja, tradíciója — és ennél fogva iránya is — minden, problémával szemben, amely anyagilag vagy szellemileg ránehezedik a világ népeire.

3. Mindenekelőtt a fascizmus, ami általában az emberiség jövőjét és jövő fejlődését illeti, és félretéve minden aktuális politikai megfontolást, nem hisz az örök békének sem lehetőségében, sem hasznosságában. Visszautasítja tehát a pacifizmust, mely a küzdelemről való lemondást rejti magában és gyávaság — az önfeláldozással szemben. Csak a háború juttatja a feszültség legmagasabb fokára az összes emberi energiákat és üti a nemesség bélyegét azokra a népekre, akikben megvan a bátorság, hogy elvállalják. Minden más erőpróba pótlék csupán, amely sohasem helyezi az embert önmagával szembe, az

élet és halál alternatívájában. Olyan elmélet tehát, amely a béke előítéletének követelményéből indul ki, idegen a fascismustól, mint ahogy idegenek a fascista szellemtől — ha el is fogadjuk őket bizonyos adott politikai helyzetekben megnyilvánuló előnyük miatt — mindazok a nemzetközi és szövetségi alakulatok, amelyeket a történelem tanúsága szerint könnyen elsodor a szél, mihelyt érzelmi, eszményi és gyakorlati elemek rázzák meg viharszerűen a népek szívét. Ezt az antipacifista szellemet a fascizmus az egyének magánéletébe is beleviszi. A fascisták büszke mottója "me ne frego" (kb. "füttyülök rá" a francia "je m'en fous"), amelyet egy sebesült feketeinges írt kötésére; nem egyszerűen sztoikus filozófiából eredő kijelentés és nem pusztán politikai tanítás összefoglalása: hanem a küzdelemre való nevelésnek, a velejáráó kockázatok elvállalásának eredménye; új olasz életstílus, így a fascista elfogadja, szereti az életet, nem ismeri és hitványnak tartja az öngyilkosságot; az életet kötelességnek, felemelkedésnek és hódításnak fogja fel: az életnek magasrendűnek és teltnek kell lennie: és élnünk kell önmagunkért, de mindenekfölött a többiekért, — kö-

zeliékért és távoliakért, a jelenben és a jövőben élőkért.

4. A fascist a rendszer "demografikus" politikája ezeknek a premisszáknak a következménye. A fascista is szereti "felebarátját", de ez a "felebarát" nem jelent számára egy bizonytalan és meghatározhatatlan fogalmat: a felebaráti szeretet nem gátolja a szükséges nevelési szigorot és még kevésbé az egyének közötti differenciálást és a betartandó távolságokat. A fascizmus visszautasítja az egyetemes barátkozásokat és, bár maga is benne él a kultúrnépek közösségében, éberen és bizalmatlanul néz ezek szemébe: követi őket hangulatváltozásaikban és érdekeik átalakulásában és nem hagyja magát változékony és csalóka látszatoktól lépre vinni.

5. Az ilyen életfelfogás vezeti a fascizmust annak a tanításnak merev megtagadására, amely az úgynevezett tudományos vagy marxista szocializmus alapját képezte, a történelmi materializmusra gondolok, mely szerint az emberi kultúrák történetét pusztán a különböző szociális csoportok érdekharca és a termelési eszközök és

szerszámok változása magyarázná. Azt, hogy a gazdaságtörténet eseményeinek — nyersanyagok felfedezése, új munkamódszerek, tudományos találmányok — megvan a maguk jelentősége, senki sein tagadja: de hogy ezek elegendők legyenek az emberi történelem magyarázatára, minden más tényező kizárásával, az képtelenség: a fascizmus még mindig hisz és mindig hinni is fog a szentségben és a hősiségben, vagyis olyan jelenségekben, amelyekre sem távoli, sem közeli gazdasági motívumok nem hatnak. Megtagadva a történelmi materializmust, amely szerint a történelemnek csak statisztái, kik feltűnnek és eltűnnek a hullámok felületén, míg az igazi irányító erők a mélyben működnek, — eljutunk a változhatatlan és helyrehozhatatlan osztályharc tagadásához is, amely a történelem ilyen gazdasági felfogásának természetes leszarmazottja és mindenekelőtt annak a tagadásához, hogy a társadalmi átalakulásokban a túlnyomó szerep az osztályharcnak jut. Miután a szocializmust tanításának e két főpontján megsebezük, nem marad belőle más, mint a szentimentális vágy, amely oly régi mint maga az emberiség, egy olyan társadalmi együttélésre, amelyben a legalacso-

nyabb néposztályok szenvedései enyhülésre találnak. De ezen a ponton a fascismus visszautasítja annak a gazdasági "boldogság"-nak a fogalmát, amely a gazdasági fejlődés egy adott pillanatában szocialista fogalmak szerint szinte automatikusan állna be azáltal, hogy mindenkinek a jólét maximuma lenne biztosítva. A fascismus tagadja a "boldogság" materialisztikus fogalmát, mint megvalósíthatatlant, és a XVIII. század első felében élt ekonomistáknak hagyja; azaz megtagadja a jólét — boldogság tételt, amely az embereket csak egy dologgal törődő állatokká változtatná: azzal, hogy táplálkozzanak és hízzanak, vagyis a tiszta és egyszerű vegetatív életre szorítkozzanak.

6. A szocializmus után egy csapásra veri le a fascismus a demokratikus eszmekörök egész komplexumát és visszautasítja ezeket mind elméleti alapjaikban, mind gyakorlati alkalmazásukban. A fascismus tagadja, hogy a szám, pusztán azért mert szám, irányítani tudja az emberi társadalmakat; tagadja, hogy ez a szám kormányozni tudna azáltal, hogy időközönként meghallgatják; azt állítja, hogy a gyógyíthatat-

lan egyenlőtlenség termékenyen és jótékonyan hat az emberekre, akik nem egyenlítődhettek ki olyan gépies tény révén, amilyen az általános szavazati jog. Demokratikus kormányrendszereknek azokat lehet nevezni, amelyekben időközönként azt az illúziót adják a népnek, hogy ő uralkodik, míg az igazi uralom más, titkos, olykor felelőtlen erők kezében van. A demokrácia király nélküli rendszer, de sok, gyakran még exkluzívabb, zsarnokibb és romlásba vivőbb király jut benne szerephez, mintha csak egy zsarnok-király uralkodnék. Ez magyarázza, hogy a fascizmus, amely 1922 előtt — pusztán esetlegességek befolyására — hajlott a köztársasági irány felé, még a "Marcia su Roma" előtt letett erről abban a meggyőződésben, hogy egy állam politikai formájának kérdése nem döntő jelentőségű és hogy a múlt és jelen monarchiák valamint a múlt és jelen köztársaságok mintagyűjteményét tanulmányozva azt az eredményt nyerjük, hogy monarchia és köztársaság nem "sub specie aeternitatis" megítélhető valóságok, hanem mindössze formák, amelyekben egy bizonyos ország politikai fejlődése, történelme, hagyománya és lélektana megnyilvánul. Mármost a fascizmus túl-

lépi a monarchia — köztársaság ellentétet, melyen a demokratizmus rágódott, miközben az elsőt megvádolta minden tökéletlenséggel és a másodikat a tökéletesség rendszerének magasztalta. Most az derült ki, hogy vannak lényegükben reakcionárius és abszolutisztikus köztársaságok és vannak olyan monarchiák, amelyek helyet adnak a legmerészebb politikai és társadalmi tapasztalatoknak.

7. "Az ésszerűség és a tudomány — mondotta Renan, akinek voltak prae-fascista megvilágosodásai, Filozófiai Meditációi egyikében, — az emberiség termékei, de merő khiméra azt akarni, hogy az ésszerűség a népek révén és egyenesen a népen keresztül valósuljon meg. Az értelem létezésére nézve nem szükségszerű, hogy az egész világ ismerje. Mindenesetre, ha ilyen beavatásnak meg kellene történnie, nem az alacsonyrendű demokrácián keresztül történnék meg, amelynek ugylátszik minden nehezebb kultúra és minden magasabb disciplina kioltásához kell vezetnie. Az az elv, amely szerint a társadalom pusztán az egyének szabadságáért és jólétéért van, nem látszik egybehangzóan a természet törvényeivel, amelyek

csak a fajra vannak tekintettel és az egyént mintha fölládoznák. Rendkívül félős, hogy az így értelmezett demokrácia (sietek megjegyezni, hogy ezt a fogalmat másképp is lehet értelmezni) olyan társadalmi állapot, amelyben egy elfajult tömeg egyébbel sem törődik, mint hogy a közönséges ember nemtelen gyönyörűségeit élvezze". Eddig Renan. A fascismus visszautasítja a demokráciában a politikai egyenlőség képtelen konvencionális hazugságát, a kollektív felelőtlen-ség habitusát, a boldogság és a határtalan haladás mithoszát. De ha a demokráciát másképp is lehet értelmezni, vagyis ha demokrácia azt jelenti, hogy a népet ne szorítsuk ki az állami életből; akkor e sorok írója méltán definiálhatja a fascismust "szervezett, központosított, tekintélyen alapuló demokrácia"-nak.

8. A liberális tanításokkal szemben a fascismus a teljes szembehelyezkedés álláspontját foglalja el, úgy politikai, mint gazdasági téren. Főlölesleges — pusztán aktuális polémia céljából — túlozni a liberalizmus jelentőségét a múlt században, és abból, ami csupán egyike volt a században keletkező tanoknak, az emberiség vallását csinálni

minden idők számára. A liberalizmus mindössze egy tizenöt éven keresztül virágzott. 1830-ban született, mint reakció a Szent Szövetségre, amely Európát a 89 előtti állapotokba akarta visszakényszeríteni és fénykorát 1848-ban élte, amikor még IX. Pius is liberális volt. Rögtön ezután kezdődött a hanyatlás. Ha 48 a fény és költészet éve volt, 49 a sötétség és tragédia éve. Róma köztársaságát megölte egy másik köztársaság: a francia. Ugyanebben ez évben Marx kibocsájtotta a szocializmus vallásának evangéliumát, híres "Kommunista Manifesztumában". 1851-ben III. Napoleon véghez viszi liberalizmus-ellenes államsínyét és uralkodik Franciaország fölött 1870-ig, amikor a nép megmozdulása megbuktatta, de tulajdonképpen a világtörténelem egyik legnagyobb méretű háborús vereségének következményeképpen. A győztes az a Bismarck, aki soha nem is sejtette mi fán terem a szabadság vallása és kik tulajdonképpen a prófétái. Szimptomatikus, hogy egy oly magas kultúrájú nép, amilyen a német, az egész XIX. századon át teljesen ignorálta a szabadság vallását. Mindössze csupán egy zárójel fordult elő: az amit "a nevetséges frankfurti parlament"-nek hívtak, és amely csupán egy évszakon

át tartott. Németország a maga nemzeti egységét a liberalizmuson kívül érte el, sőt a liberalizmus ellen, amely doktrína úgylátszik idegen a német lélektől, ettől a lényege szerint monarchikus lélektől, míg a liberalizmus történetileg és logikailag egyaránt előszobát képez az anarchiának. A német egység fázisait három háború, az 1864-66 és -70 évek háborúja képviseli, amelyeket olyan "liberálisok" vezettek, mint Moltke és Bismarck. Ami az olasz egységet illeti, abban a liberalizmusnak abszolúte alacsonyabb szerepe jutott mint amilyent Mazzini-val és Garibaldi-val kapcsolatosan annak általában tulajdonítanak, akik pedig nem is voltak liberálisok. A nem-liberális Napoleon beleavatkozása nélkül nem lett volna mienk Lombardia, és a nem-liberális Bismarck segítségével nélkül, a Sadowa-i és Sedan-i ütközetknél, igen valószínű, hogy Venezia sem lett volna a mienk 1866-ban; és 1870-ben nem vonulhattunk volna be Rómába. 1870-től 1915-ig tart az az időszak, amelyben maguk az új *credo* papjai is elismerik vallásuk lealkonyulását, amelyet sorba vert az irodalom terén a dekadentizmus, a cselekvés terén pedig az aktivizmus. Aktivizmus: azaz nacionalizmus, futurizmus, fascis-

mus. A "liberális" század, miután a gordiusi csomók végtelen számát halmozta fel, a világháború hekatombáival próbálja azokat megoldani. Soha semmiféle vallás ily szörnyű áldozatot még nem követelt. A liberalizmus istenei vérre szomjaztak? Most már becsukja elhagyott templomai kapuját a liberalizmus, mert a népek érzik, hogy agnoszticizmusa a gazdaság terén, közönye a politika és az erkölcs terén biztos romlásba vinnék, mint ahogy vitték is, az államokat. Ebből érthető, hogy korunk minden politikai tapasztalata az egész világon antiliberális, és fölötte nevetséges volna ezeket a tapasztalatokat emiatt a történelmen kívülre helyezni; mintha a történelem a liberalizmus és bölcs tanárai számára fenntarott vadászterület volna, és mintha a liberalizmus volna a kultúrának végső, felülmúlhatatlan igéje.

9. Mindamellett a szocializmus, demokrácia, liberalizmus fascista megtagadásából nem kell arra következtetni, hogy a fascizmus a világot újra azzá akarja változtatni, ami 1789 előtt volt, — amely évet ugyanis a demo-liberális korszak megnyitó évének tekintenek. A fascizmus szá-

mára nincs visszatérés. A fascista a tanítás nem De Maistre-t választotta profétájának. A monarchikus abszolutizmus ideje végleg lejárt, és éppen így lejárt minden egyház-imádat ideje is. Így szintén véglegesen a múlté a hűbéri privilégiumok és az áthatolhatatlan s egymástól elfallazott kasztokra való felosztás. A fascista tekintély fogalmának semmi köze a rendőrállam fogalmához. Egy párt, amely teljesen és kizárólagosan kormányoz egy nemzetet: új jelenség a történelemben. A múltira való hivatkozások, a hasonlítások ki vannak zárva. A fascizmus a liberális, szocialista, demokratikus tanok romhalmozásából kivonja azokat az elemeket, amelyeknek van még életértéke. Megtartja azokat, amelyeket a történelem által szentesített tényeknek lehetne nevezni, de visszautasít minden egyebet, vagyis egy minden időkre és minden népre alkalmazható és érvényes doktrína fogalmát. Ha el is fogadjuk, hogy a XIX. század a liberalizmus, szocializmus és demokrácia százada volt, nem következik, hogy a XX. századnak is a liberalizmus, szocializmus és demokrácia századának kell lennie. A politikai doktrínák elmúlnak, a népek megmaradnak. Azt gondolhatjuk, hogy ez a tekintély

százada, egy "jobboldali" század, egy fascista század; ha a 19-ik az egyén százada volt (liberalizmus annyi mint individualizmus), azt gondolhatjuk, hogy eza "kollektiv" század, s ennél fogva az Állam százada. Hogy egy új tan felhasználhatja más tanításoknak még életképes elemeit, az tökéletesen logikus. Egy tan sem született egész újonnan, fényesen, soha nem látottan. Egyetlen egy tan sem büszkélkedhetik abszolút "eredetiség"-gel. Kötve van, ha másképp nem, történetileg, más tanokhoz, amelyek voltak és olyanokhoz, amelyek lesznek. Így Marx tudományos szocializmusa kötve van a Fourier-k, az Owen-ek, a Saint-Simon-ok utópisztikus szocialismusához; így a múlt század liberalizmusa a Settecento felvilágosodási mozgalmaihoz kapcsolódik, így a demokratikus tanok az Enciklopédiához vannak kötve. Minden tanítás arra törekszik, hogy az emberek aktivitását egy meghatározott cél felé irányítsa; de az emberek aktivitása reagál a tanításra, átalakítja és az új szükségletekhez képest módosítja azt, vagy túl teszi magát rajta. Nem szabad ennél fogva, hogy maga a doktrína üres szógyakorlat legyen: ellenkezőleg eleven aktusnak kell lennie. Ebben állnak

a fascizmus pragmatisztikus árnyalatai, hatalom-létakarata, állásfoglalása az "erőszak" tényével és értékével szemben.

10. A fascista tanítás alappillére az államról, annak lényegéről, feladatairól és céljairól való koncepció. A fascizmus számára az állam egy abszolútum, amellyel szemben az egyének és a csoportok képezik a relatívumot. Egyének és csoportok csak annyiban "elgondolhatók", amennyiben az államban vannak. A liberális állam nem vezeti a kollektivitások játékát s anyagi és szellemi fejlődését, csupán az eredmények számontartására szorítkozik; a fascista államnak megvan a maga öntudata, a maga akarata s ezért joggal nevezhetjük "etikus" államnak. 1929-ben, a rezsim első öt éves gyűlésén, a következőket mondtam: "A fascizmus számára az állam nem pusztán az éjjeli őr szerepét játsza, akinek egyetlen feladata a polgárok személyi biztonsága fölött őrködni; nem is egy csupán oly anyagi célokat szem előtt tartó szervezet, mint pl. egy bizonyos jólét és egy aránylagosan békés társadalmi együttélés biztosítása, — mely esetben megvalósítására elegendő volna egy adminisztrációs tanács

is; nem is egy tiszta politikai alkotás, amely az egyének és népek életének komplex anyagi valóságához nem kapcsolódik hozzá. Az állam, úgy, amint azt a fascismus fogja föl és valósítja meg, szellemi és morális tény, mivel létrehozza a nemzet politikai, jogi és gazdasági megszervezését, és egy ilyen megszervezés keletkezésében és fejlődésében rejlik a szellem megnyilvánulása. Az állam a belső és külső biztonság jótállója, de egyben a nép szellemének őre és továbbítója, úgy amint az a századok folyamán, nyelvben, szokásban és hitben kidolgozódott. Az állam nemcsak jelen, hanem múlt és mindenekfölött jövő is. Az állam az, amely túlszárnyalva az élet szűk korlátait, a nemzet immanens öntudatát képviseli. A formák, amelyekben az államok kifejeződnek, megváltoznak, de a szükségszerűség megmarad. Az állam az, amely a polgárokat a polgári erényekre neveli, hivatásuk tudatára ébreszti és egységre buzdítja; összhangba hozza érdekeiket az igazságosság szabta korlátokon belül; az emberi gondolat hódításait átülteti a tudományokba, a művészetekbe, a jogba, az emberi szolidaritásba; elvezeti az embereket a törzsek elemi életformájától az emberi hatalom legma-

gasabbrendű kifejezéséhez, az imperiumhoz; a századokra bízva azok nevének a megőrzését, akik integritásáért vagy törvényeinek tiszteletben tartásáért haltak meg; követendő példaképen állítja a jövő generációk elé a vezéreket, kik területét megnövelték és a géniuszokat, kik a dicsőség fényét öntötték rá. Amikor az állam eszméje hanyatlásnak indul és előtérbe jutnak az az egyének vagy csoportok társadalombomlasztó és centrifugális erői, a nemzeti alakulatoknak bealkonyul".

11. 1929-től máig az egyetemes politikai gazdasági fejlődés méginkább megerősítette ezeket a doktrinális álláspontokat. Aki mintegy óriásként mindenek fölé emelkedik az az állam. Aki egyedül oldhatja meg a kapitalizmus drámai ellentéteit, az az állam. Az, amit krízisnek nevezünk, csak az állam által, az államon belül oldható meg. Hol vannak a Jules Simon-ok árnyai, akik a liberalizmus hajnalán hirdették, hogy "az államnak arra kell törekednie, hogy feleslegessé tegye magát és visszavonulásra készüljön"? A Mac Culloch-oké, akik a múlt század második felében azt állították, hogy az államnak tartózkodnia kell

attól, hogy "túlságosan kormányozzon"? És mit szólna vájjon az államnak a gazdasági eseményekbe való állandó, elkerülhetetlen és egyenesen megkívánt beavatkozása láttára az angol Bentham, aki szerint az iparnak csak egy kívánni valója az államtól, hogy hagyja békében, vagy a német Humboldt, aki szerint a legjobb a "tétlen" állam? Igaz, hogy a következő, periódusok liberális közgazdaszai kevésbé szélsőségesek és maga Smith is — bár óvatosan — ajtó nyitott már az állam beavatkozásának a közgazdaságba. Aki liberalizmust mond, egyént mond, aki fascizmust mond államot mond. De a fascista állam egyedülálló és eredeti alkotás. Nem reakciós, hanem forradalmi, mert előlegezi olyan meghatározott egyetemes problémák megoldását, amelyeket másutt politikai téren a pártokra való osztás, a parlamentarizmus túlzott hatalma, a gyűlések felelőtlensége; gazdasági téren, úgy a munkások mint az iparosok kategóriáinál számban és hatalomban mindinkább növekvő szindikális tevékenység, a velejáró konfliktusok és egyességek; erkölcsi téren pedig, a rend, a fegyelem és a Haza erkölcsi előírásainak való engedelmesség szükségessége, vetnek fel. A fascizmus erős,

szerves államot akar, mely egyben széles népi alapra támaszkodjék. A fascista állam magának követelte a gazdasági teret is és az általa létesített korporatív, szociális nevelési intézményeken keresztül az állam gondolata a végső elágazásokhoz ér, és így az államban, a megfelelő szervezetek keretén belül, forognak a nemzet összes politikai, gazdasági, szellemi erői. Egy állam, amely az egyének millióira támaszkodik, akik elismerik, átértékelik, készségesen szolgálják, nem azonosítható a középkori kényúr zsarnoki államával. Semmi köze nincs az 1989 előtti vagy utáni abszolutisztikus államokhoz. A fascista államban az egyén nincs megsemmisítve, sőt inkább meg van sokszorozva, úgy amint egy ezredben a katona értéke nincs megkisebbitve, hanem megsokszorozva bajtársai száma által. A fascista állam megszervezi a nemzetet, de azután elegendő szabad mozgási teret hagy az egyének számára; korlátozza a felesleges, vagy káros szabadságokat, de fenntartja a lényegeseket. Aki e tekintetben ítél és dönt, az nem lehet az egyén, hanem csakis az állam.

12. A fascista állam nem közömbös tényével szemben általában, sem azzal a külön pozitív

vallással, ami az olasz katolicizmus. Az államnak nincs ugyan theológiája, de van morálja. A fascista államban a vallást a szellem egyik legmélyebb megnyilvánulásának tekintik; ennél fogva nem csak tiszteletben tartják, hanem védik és pártfogolják is. A fascista állam nem alkot magának egy külön "istent" mint ahogy a konvent végső delíriumának egy bizonyos pontján Robespierre akart; nem is igyekszik hiábavalóan arra, hogy kiölje a lelkekből, mint a bolsevizmus teszi; a fascizmus tiszteli az aszkéták, a szentek és a hősök Istenét és tiszteli az Istent úgy is, ahogy a nép naiv és primitív szíve látja és imádja.

13. A fascista állam egy hatalom-és uralom-akarás. A római tradíció itt az erő eszméje. A fascizmus tanításában az uralom, az impérium, nem csupán területi, katonai vagy kereskedelmi kifejezés, hanem szellemi vagy erkölcsi is. Elgondolható olyan impérium, azaz nemzet, amely közvetve, vagy közvetlenül más nemzeteket vezet, anélkül, hogy csak egy négyzetkilométernyi terület meghódítására volna szükség. A fascizmus számára az uralomra vagyis a nemzetek ex-

panziójára való törekvés, az életképesség megnyilatkozása; ellentéte, vagyis az otthonülés, a hanyatlás jele; a keletkező, vagy feltámadó népek imperialisták, csak a haldokló népek lemondóak. A fascismus az a tanítás, amely a legmegfelelőbbben képviseli egy olyan nép törekvéseit és hangulatát, mint az olasz, amely most támad fel hosszú századok elhanyagoltsága és idegen elnyomatás után. De az uralom fegyelmet követel, az erőfeszítések összhangbahozását, kötelességérzést és önfeláldozást; ez magyarázza a rezsím gyakorlati ténykedésének sok oldalát, az állam sok erő kifejtésének irányát, és a szükség-szerű szigorúságát azok ellen, akik a huszadik században Itáliának e spontán és végzetszerű megmozdulásával szembe akarnak helyezkedni, mégpedig a XIX. század túlhaladt ideológiáját terjesztve, amely pedig mindenünnen kiszorult, ahol meg mertek kísérteni nagy társadalmi és politikai átalakulásokat: a népek soha még ennyire nem szomjaztak tekintélyre, irányításra, rendre. Ha minden századnak meg van a maga doktrínája, ezer jel arra mutat, hogy a jelen század doktrínája a fascismus. Hogy életképes tanítás ez, azt az a tény is bizonyítja hogy hitet

ébresztett: s hogy ez a hit meghódította a lelkeket, azt az a tény bizonyítja, hogy a fascizmusnak megvoltak a hősi halottjai és vértanúi.

A fascizmus immár épp oly egyetemes erejű a világon, mint mindazok a tanok, amelyek az emberi szellem történetének egy momentumát képviselik.

Jegyzetek

(1) "Az olasz fascismus ma már, a halál vagy, ami még rosszabb, az öngyilkosság terhe mellett, kell, hogy tanításait gyűjteménybe foglalja. Nem lesznek, nem szabad, hogy Nessus ingek legyenek, melyek örökre lekötnek — mert a holnap titokzatos és előreláthatatlan — de mindennapi politikai és egyéni tevékenységünk számára irányadó normát kell alkotniok, Én, aki sugalltam azokat, magam vagyok az első, aki beismeri, hogy a mi szerény program-tábláink rászorulnak az átnézésre, javításra, bővítésre és megerősítésre, mert itt-ott kikezdte őket az idő vasfoga. Azt hiszem, hogy a lényeges mag mindig postulátumaiban marad, amelyek két éven át az olasz fascismus seregeinek összehívó jelzéséül szolgáltak; de, bár ebből az eredeti magból kiindulva, ideje, hogy ugyanennek a programnak további, szélesebb keretű kidolgozására törekedjünk.

"A fascis musnak ebben az életfontosságú munkájában különöfc buzgalommal kellene részt vennie Olaszország minden fascistájának, kiváltképpen azokban a zónákban, ahol, megegyezéssel vagy anékül, a két ellentétes mozgalom, békés együttélésre jutott egymással.

Talán kissé bombasztikusnak hangzik, de én azt szeretném, hogy a két hónapon belül, amely még elválaszt az "*Adunata Nazionale*"-tól (Nemzeti Összejevetel), létrejöjjön az olasz fascizmus filozófiája. Milano az első propaganda- és művelődési iskolájával előmozdítja ezt a célt.

"Nem csak arról van szó, hogy előkészítsük azokat a program-pontokat, amelyekre szilárdan támaszkodhatik annak a pártnak a szervezete, amelybe elkerülhetetlenül bele kell torkollnia a fascista mozgalomnak; arról is szó van, hogy meghazudtoljuk az ostoba mesét, mely szerint a fascizmusban csak erőszakos emberek vannak, nem pedig, mint ahogy igaz, nyugtalan és elmélyedő szellemek is. A fascista aktivitásnak ez az új iránya nem fog ártani — ebben egészen biztos vagyok — annak a nagyszerű harcos szellemnek és vérmérsékletnek, mely a fascizmusra különösen jellemző. Az elmét doktrínákkal és szilárd meggyőződéssel felszerelni nem jelent lefegyverkezést, hanem megerősítést és a cselekvés egyre nagyobb mértékben való tudatosítását. Mindig azok a katonák a legjobbak, akik tisztában vannak azzal, hogy miért harcolnak. A fascizmus jelszavául választhatja és kell választania a Mazzini féle kettős ígét: "Gondolat és Cselekvés". (*Levél M. Bianchihoz*, 1921 aug. 27, a Milánói Propaganda-és Fascista Művelődési Iskola megnyitása alkalmából: *Messaggi e Proclami* - ban, Milano, Libr. D'Italia, 1919, 29. 1.).

"Összekötetést kell teremteni a fascisták között, el kell érni, hogy tevékenységük egyszersmind

doktrinális tevékenység, szellemi és gondolati tevékenység is legyen...

Ha ellenfeleink jelen lehettek volna a mi gyűlésünkön, meggyőződhetek volna arról, hogy a fascismus nem csupán cselekvés, hanem gondolat is.". (A fascista Párt Nemzeti Tanácsának ülésén, 1924 aug. 8-án; a " *La Nuova Politico del' Italia* " című kötetben, IV. kiadás, Milano, Alpes, 1928, 316-7 1).

(2) "Ma azt állítom, hogy a fascismus amennyiben eszme, tanítás, megvalósulás, annyiban univerzális; tipikusan olasz sajtós intézményeiben, de egyetemes érvényű a szellemében, és ez nem is lehetne másképpen. A szellem természeténél fogva univerzális. Előre lehet tehát sejteni egy olyan fascista Európát, mely intézményeihez a fascismus tanaiból és gyakorlatából meríti a sugallatot. Azaz olyan Európát, amely fascista értelemben oldaná meg a modern állam problémáját, a XX. század államáét, amely jóval különbözik azoktól az államoktól, melyek 1789 előtt léteztek, vagy azután alakultak. A fascismus ma már egyetemes jellegű követelményeknek felel meg, amennyiben megoldja a hármas problémát: az állam és az egyén, ez állam és a csoportok és szervezett csoportok viszonyának kérdését." (*Üzenet a XIX. évre, a Palazzo Veneziában összegyűlt Szövetségi Direktóriumokhoz, 1930 okt. 27-én: "Discorsi del '30,"* Milano, Alpes, 1931, 211. 1).

(3) " Ezzel a politikai folyamattal párhuzamos egy filozófiai folyamat: ha igaz, hogy egy századon át az anyag foglalt helyet az oltárokon, ma, a szellem veszi át ezt a szerepet. Ennélfogva vissza kell utasítani a demokratikus szellemre sajátosan jellemző valamennyi megnyilvánulást: a felületességet, a rögtönzést, a személyes felelősségérzet hiányát, a számnak és annak a rejtélyes istenségnek a magasztalását, amelyet úgy hívnak, hogy "nép". A szellem valamennyi alkotása, kezdve a vallásos megnyilatkozásoktól, előtérbe kerül, míg ma már senki sem mer annak az antiklerikáizmusnak az állásaiban bennragadni, amely sok évtizeden át kedvelt foglalkozása volt a demokráciának a nyugati világban.

"Amikor azt mondjuk, hogy Isten visszatér, azt akarjuk kifejezni, hogy a szellemi értékek térnek vissza". (*Da che parte va il mondo*, a "Gerarchia"-ban, I. évf., 1922, 3.SZ.; a *Tempi delta rivoluzione fascista*-ban, Milano, Alpes, 1920, 34-35 1).

" Olyan zóna is van, amely nem annyira az élet végső céljainak kutatása, mint inkább az azokon való elmélkedés számára van fenntarva. Ennélfogva a tudomány a tapasztalatból indul ki ugyan, de végzetszerűen a filozófiába torkollik és, véleményem szerint, csakis a filozófia világíthatja meg a tudományt és emelheti fel azt az egyetemes eszmény területére ". (A Bolognaj tudományos kongresszuson, 1926, okt. 31-én; *Discorsi del 1926*, Milano, Alpee, 1927, 368. 1).

"Hogy a fascista mozgalmat megértsük, mint szellemi jelenséget kell megvizsgálnunk, egész kiterjedésében és mélységében. Megnyilvánulásai a legerőteljesebbek és a legdöntőbbek voltak, de mégsem szabad ezeknél megállnunk. Az olasz fascismus u. i. nem volt csupán azok ellen a hitvány és életképtelen kormányok ellen irányuló forradalom, melyek az állam tekintélyét aláásták és Itáliát azzal fenyegették, hogy megállítják fejlődésének utján, hanem szellemi forradalom is volt azok ellen' a régi ideológiák ellen, melyek megrontották a vallás, a haza és a család szent elveit. A fascismust tehát, mint szellemi forradalmat, egyenesen a nép juttatta kifejezésre". (*Üzenet az angol közönséghez*, 1924. jan. 5-én; a "Messaggi e Proclami" -ban, Milano, Libr. d' Italia, 1929, 107. 1).

(4) "A küzdelem minden dolgok eredete, mert az élet telve van ellentétekkel: szeretet és gyűlölet, fehér és fekete, nappal és éjszaka, jó és rossz, — és amíg ezek az ellentétek nem találnak egyensúlyt, a küzdelem, mint felsőbbrendű végzetszerűség, mindig az emberi természet alapját fogja képezni."

"De egyébként, mondhatjuk, hogy ez rendjén is van. Ma háborús, gazdasági, eszmei küzdelmekről lehet szó, de az a nap, mikor már egyáltalában nem volna küzdelem, az a szomorúság, a vég, a pusztulás napja volna. De ez a nap nem fog elkövetkezni. Épp azért, mert a történelem mindig változó panorámaként tárul

elénk. Ha azt követelnők, hogy térjünk vissza a csendhez, a nyugalomhoz, a békéhez, elleneszegülnénk dinamikus korunk mai törekvéseinek. Elő kell készülnünk más meglepetésekre, más küzdelmekre. A béke kora nem jön el mindaddig, amíg a népek nem adják oda magukat az univerzális testvériség keresztény álmának és ki nem nyújtják kezüket egymás felé, tengereken és hegyeken át. Én, a magam részéről, nem igen hiszek ezekben az ideálokban, de nem is zárom ki őket, mert általában semmit sem tartok lehetetlennek ". (*Beszéd a trieszti Politeama Rossetti-ban*, 1920 szeptember 20-én; "Discorsi politici", Milano, a "Popolo d' Italia" nyomdája, 1921, 108. 1).

(5) "A nemzetek becsületét abban az adóban látom, amelyet az emberiség kultúrájának leróttak". (E. LUDWIG, *Colloqui con Mussolini*, Milano, Mondadori, 1932, 1991. 1).

(6) Ezt a szervezetet pedig: "Fasci italiani di combattimento"-nak (Olasz küzdő Fascio-k) neveztem el. Ebben az ércskeménységű szóban benne volt a fascismus teljes programja, úgy, ahogy én megálmodtam ahogy én akartam, ahogy én megvalósítottam!

És még mindig ugyanaz a program, bajtársak: küzdeni.

"Számunkra, fascisták számára az élet folytonos, szüntelen küzdelem, amelyet mi derült lélekkel, nagy bátorsággal, rettenthetetlen lelkesedéssel vállalunk el".

(Rómában, a Fasciók alapításának VII, évfordulóján, 1926 március 28-án; *Discorsi del 1926*, Milano, Alpes, 1927, 98. 1).

"És íme, megint a fascista filozófia magvához értünk, amikor nemrég egy finn filozófus arra kért, hogy egy mondatban fejezzem ki a fascizmus értelmét, ezt írtam neki németül:" Mi ellenségei vagyunk a kényelmes életnek!. (E. LUDWIG, *Colloqui con Mussolini*, Milano, Mondadori, 1932, 190 1).

(7) "Ha a fascizmus nem volna hit, hogyan tudná katonáiban ezt a stoicizmust, ezt a bátorságot önteni? Csak a hit, csak egy olyan hit, amely a vállá? fenségét érte el, tud oly szavakat sugallni, mint amilyenek Federico Florio ma már vérevesztett ajkát hagyták el". (*Vincoli di sangue*, a "Popolo d' Italia", 1922, január 19-iki számában és a "Diuturna"-ban, Milano, Alpes, 1929, 256 1).

(8) "A hagyomány kétségtelenül a népek egyik legnagyobb szellemi ereje, amennyiben lelkük folytonos, meg nem szünő alkotása". (*Breve preludio*, a "Gerarchia"-ban, I. évf., 1922, l.&z. és a "Tempi della rivoluzione fascista"-ban, Milano, Alpes, 1930, 13 1).

(9) "Minket temperamentumunk, vérmérsékletünk arra készítet, hogy a problémák konkrét oldalát értékeljük, nem pedig eszményi vagy misztikus szublimációit. Épp ezért könnyen megtaláljuk újból az egyen-

súlyt". (*Aspetti del dramma*, az 1927 október 31-iki "Popolo d' Italia"-ban és a "Diuturna"-ban, 86 1).

"A mi küzdelmeink annyival háládatlanabb, de annyival szebb, mert; arra kényszerít, hogy csak saját erőnkre támaszkodjunk. Mi széttéptük az összes kinyilatkoztatásokat, köptünk az összes dogmákra, visszautasítottunk minden mennyországot, kigúnyoltunk minden szélhámost — fehéret, vöröst, feketét egyaránt —, aki olyan, csodaszereket árult, melyek az emberi nemnek megadják a "boldogságot". Mi nem hiszünk a programokban, a szkémákban, a szentekben, az apostolokban: elsősorban pedig nem hiszünk a boldogságban, a megváltásban, az ígéret földjében.

Mi nem hiszünk az életproblémák egyetlen, lineáris megoldásában — akár gazdasági, politikai vagy morális jellegű is legyen ez —, mert — óh minden sekrestyék híres regősei — az élet nem lineáris és sohasem fog nektek sikerülni azt a primitív szükségletek által körülhatárolt szegmentummá összezsugorítani". (*Navigare necesse*, az 1922 január 1-i "Popolo d' Italia"-ban és a "Diuturna"-ban, 223 1).

(10) "Mi nem vagyunk és nem is akarunk örökké mozdulatlan, mindig ugyanazon irányba fordított arcú numiák lenni, sem pedig bezárkózni a szubverszív álszenteskedés szűk korlátai közé, ahol gépiesen mormolják a vallott vallások imáinak megfelelő formulákat; de emberek vagyunk, még pedig élő emberek, akik hozzá akarunk járulni, bár szerényen is, a történelem alko-

tásához". (*Audacia*, az 1915. nov. 15-iki "Popolo d'Italia"-ban és a "Diuturna"-ban 11. 1).

"Mi hirdetjük az erkölcsnek és a hagyománynak azon értékeit, amelyeket a szocializmus elhanyagol vagy megvet; de a fascizmus mindenképp felett elzárkózik mindentől, ami önkényes bekebelezés a titokzatos jövőre". (*Dopo due anni*, az 1921. márc. 23-iki "Popolo d'Italia"-ban és a "Diuturna"-ban, 242. 1).

"Szemben azokkal a múltban oly gyakran előforduló szavakkal és fogalmakkal; amilyenek jobb- és baloldal, konzervativizmus és ujitás, hagyomány és haladás, mi nem kapaszkodunk kétségbeesetten a múltba, mint végső mentődeszkába, senem ugrunk fejest a jövő csábító ködtengerébe". (*Brève prelude*, 1922, a "Tempi della rivoluzione fascista"-ban, Milano, Alpes, 1930, 14. 1).

"A negatívum, az örök mozdulatlanlás, maga a kárhozat. Én a mozgás és a szakadatlan menetelés híve vagyok". (E. LUDWIG, *Colloqui con Mussolini*, 204. 1).

(11) "Az elsők vagyunk, akik azt állították, a demokrácia szemben, hogy az egyén csak annyiban létezik, amennyiben az államban van és az állam szükségleteinek alá van rendelve, és hogy milyen mértékben ölt egyre összetettebb formákat a kultúra, oly mértékben szorul egyre inkább az egyén szabadsága"; (*A fascizmus nagy beszámolója* 1929, szept. 14.-én; "Discorsi del 1929", Milano, Alpes, 1930, 280. 1).

" Az olaszok tudatában kiemelkedő helyet foglal el

az államérzék, mert érzik, hogy csak az állam egységük és függetlenségük pótolhatatlan biztosítéka; hogy csak az állam képviseli fajuk és történelmük folytonosságát a jövőben". (*Messaggio del VII. Annuale*, 1929, okt. 25-én; u.o., 300. 1).

"Ha az elmúlt nyolcvan évben ilyen hatalmas haladást valósítottunk meg, gondolhatjátok és feltételezhetitek és előreláthatjátok, hogy a legközelebbi ötven vagy nyolcvan évben, ennek az Olaszországnak az útja, melyet mi oly hatalmasnak és életadó nedvektől annyira átítatottnak érzünk, milyen nagyszabású lesz, különösen ha tartani fog az egyetértés az összes polgárok közt, ha továbbra is az állam lesz a bíró minden politikai és társadalmi vitában, ha minden az államon belül lesz és semmi az államon kívül, mert ma már nem foghatunk egy egyént az államon kívül, ha csak nem a vadembert, aki nem követelhet egyebet magának mint a magányt és a pusztát homokát". (*Beszéd a Szenátusban* 1929.máj. 126-én; "Discorsi del 1928", 109. 1).

"A fascizmus visszadta az államnak szuverén tevékenységét — visszaköveltelve számára, minden osztály- és csoportérdekkel szemben, az abszolút etnikai értéket; visszadta az állam kormányának, mely a választott gyűlés pusztá végrehajtó eszközévé süllyedt, az állam személyének képviselőjét megillető méltóságot, és imperiumi hatalmának teljességét; kivonta az adminisztrációt a pártok és érdekek nyomása alól". (*Az államtanács*, 1928, dec. 22.-én; u. o. 35811).

(12) "És még gondolni se akarjon senki az állam erkölcsi jellegének megtagadására, mert én szégyenlenék erről a szószékről beszélni, ha nem érezném, hogy az állam erkölcsi és szellemi erejét képviselem. Mi volna az állam, ha nem volna saját szelleme, saját erkölcse, amely érvényt ad törvényeinek s amelynek révén engedelmességre bírja polgárait?A fascista állam teljes mértékben vindikálja magának ethikai jellegét: katolikus ugyan, de fascista, sőt mindenekfelett, kizárólagosan, lényegileg fascista. A katholicismus kiegészíti, és mi nyíltan valljuk ezt, de senki se gondoljon arra, hogy filozófia, vagy metafizika ürügye alatt az előttünkfekvő kártyalapokat összekeveri." (Beszéd a Képviselőházban, 1929, máj.13-án; *Gli accordi del Laterano*, Roma, Libreria del Littorio, 1929, 106. 1).

" Egy állam, amely küldetésének tudatában van és amely egy haladó népet képvisel, egy állam, amely állandóan átalakítja ezt a népet, fizikai, megjelenésében is. Ennek a népnek nagy igéket kell, hogy hirdessen az állam, nagy eszméket és nagy problémákat lebegtessen szeme előtt és nem szabad megelegednie a rendes mindennapi adminisztrációval". (U. o. 107. 1).

(13) "A szabadság fogalma nem abszolút, mert az életben semmi sem abszolút. A szabadság nem jog: kötelesség. Nem adományozás, hanem hódítás; nem egyenlőség, hanem kiváltság. A szabadság fogalma változik az idő múltával. Béke idején van olyan fajta szabadság, amely már nem szabadság háború idején. Jólét idején

van oly fajta szabadság, mely nyomor idején nem engedhető meg". (A Fasciók alapításának V. évfordulóján, 1924, márc 23-én; *La nuova politico del' Italia* című kötet, 3.r., "Discorsi del 1924", Milano, Alpes, 1925, 35, 1).

"A mi államunkban az egyén nem nélkülözi a szabadságot. Jobban bírja azt, mint egy elszigetelt ember: azután az állam oltalmazza, ő az állam része. Az elszigetelt ember ellenben védtelenül áll". (E. LUDWIG, *Colloqui con Mussolini*, 129. 1).

(14) "Ma előre hirdetjük a világnak a hatalmas egységes olasz állam megalkotását, az Alpoktól Szicíliáig, és ez állam egy központosított, szervezett, egységes demokráciában fejezi ki magát, amely demokráciában a nép szabadon, kedve szerint mozog, mert, tisztelt uraim, vagy beengedjük a népet ez állam várába, és ő akkor meg fogja azt védeni, vagy a nép kint marad, s akkor ostromolni fogja a várat". (A Képviselőházban, 1927. máj. 26-án; *Discorsi del 1927*, 159. 1).

"A fascista rezsimben az összes osztályok egysége, az olasz nép politikai, társadalmi és erkölcsi egysége az államban, mégpedig csakis a fascista államban valósul meg". (A Képviselőházban, 1928. dec. 9-én; *Discorsi del 1929*, 333. 1).

(15) "Megteremtettük az egységes olasz államot. Gondoljátok, hogy a Császárság óta Olaszország nem volt többé egységes állam. Mi itt újból megerősítjük.

még pedig nem kevésbé erélyesen, a Milano-i Scala-ban mondott beszédem formuláját; "Minden az államban semmi az állam ellen, semmi az államon kívül". (A képviselőházban, 1927. máj. 26-án; *Discorsi del 1927*, 157. 1).

(16) "Egy olyan államban vagyunk u. i., amely a nemzet szívében működő összes erőket ellenőrzi. Ellenőrizzük a politikai erőket, ellenőrizzük az erkölcsi erőket, ellenőrizzük a gazdasági erőket, ami ennyit jelent, hogy benne vagyunk egészen a fascista korporatív államban...."

"Mi egy a világ számára új elvet képviselünk, mi a tiszta, kategorikus, végleges ellentétét képviseljük a demokrácia, a plutokrácia, a szabadkőművesség egész világának, egyszerűen, az 1889-iki halhatatlan elvek egész világának." (A Párt új nemzeti direktóriumának, beiktatása alkalmából, 1926. ápr-7-én; *Discorsi del 1926* 120. 1).

"A korporációs minisztérium nem bürokratikus szerv, de még a szindikális szervezeteket autonóm helyettesíteni abban a szükségképpen autóm tevékenységükben, mely tagjaiknak csoportosítását, kiválogatását, javítását tűzte ki céljául. A korporációs minisztérium az a szerv, melynek révén, a központban és a körzetekben, megvalósul az integrális korporáció, megvalósul a gazdasági világ érdekei és erői közötti egyensúly. És a megvalósulás csak az állam keretén belül lehetséges, mert csak az állam emelkedik felül az egyesek és csoportok ellentétes érdekein, hogy azokat egy magasabb rendű

cél szerint rendezze; ezt a megvalósulást könnyebben és gyorsabban keresztülvihetővé teszi az a körülmény, hogy a korporatív államban elismert, biztosított és védelemben részesülő gazdasági szervezetek, a fascismus közös keretén belül élnek, vagyis elfogadják a fascismus gyakorlati és elméleti koncepcióját". (*A Korporációs Minisztérium felavatásakor*, 1926, júl. 31-én; "Discorsi del 1926", 250. 1).

"Megalkottuk a korporatív és fascista államot, a nemzeti tárdadalom államát, azt az államot, amely gyűjti, ellenőrzi, összegezeteti és összhangba hozza az összes társadalmi osztályok érdekeit, úgyhogy ezek egyformán védve érzik magukat. És míg régebben, a demo-liberális rezsim idején, a dolgozók tömege bizalmatlanul tekintett az államra, az államon kívül, az állam ellen volt, az államot, minden nap minden órájában ráleselkedő ellenségnek tartotta, — ma nincs olyan dolgozó olasz, aki ne keresné helyét a korporációkban, a föderációkban, aki ne akarna élő molekulája lenni annak a nagy, hatalmas élő szervezetnek, ami a fascista korporatív nemzeti állam". (*Marcia su Roma* IV. évfordulóján, a Chigi Palota erkélyéről, 1926. Okt. 28-án; u. o. 340. 1).

(17) "Abban az értelemben mondjuk az elmúlt háborút "forradalmi" háborúnak, hogy vérfolyamok közt liquidálta a demokrácia századát, a szám, a többség, a mennyiség századát". (*Da che parte va il mondo a*

"Gerarcliia"-ban, 1922, és a *Tempi delta Rivoluzione fascista*-ban, 37. 1).

(18) v.o. fent a 13. jegyzettel.

(19) "Faj: ez érzés, nem valóság; legalább 96 % — ban érzés". (E. LUDWIG, *Colloqui con Mussolini*, 75. 1).

(20) "Egy nemzet csak annyiban létezik, amennyiben nép. Egy nép emelkedik, ha nagyszámú, dolgos és rendszerető. A hatalom ennek az alap-trinomiumnak az eredője" (A fascista Rezsim, általános összejövételén, 1929, márc 10-én; *Discorsi del 1929*, 24. 1).

"A fascismus nem tagadja az államot; azt állítja, hogy egy nemzeti vagy imperialista polgári társadalo m csakis az állam formájában képzelhető el." (*Stato, anti-stato, fascismo*, a "Gerarchia"-ban, 1922, jun. 25, és a "Tempi della rivoluzione fascista"-ban, 94. 1).

"Számunkra a nemzet mindenekfelett szellem, nem pedig csupán terület. Vannak államok, amelyeknek óriási területeik voltak és mégsem hagytak magukról nyomot az emberiség történelmében. Nem csak szám kérdése ez, mert viszont voltak, a történelemben nagyon kis mikroszkopikus államok is, amelyek a művészetben és a filzófiában emlékezetes, halhatatlan dokumentumokat hagytak.

A nemzet nagysága mindezeknek az erényeknek, mindezeknek a feltételeknek komplexuma. Egy nemzet

akkor nagy, amikor a valóságba viszi át szellemi erejét". (*Nápolyi beszéd*, 1922 okt. 24.-én, I *discorsi della Rivoluzione*, Milano, Imperia, 1923, 58, 1).

"Mi egyesíteni akarjuk a nemzetet a szuverén államban, amely mindenki felett van és lehet mindenki ellen is, mert a nemzet erkölcsi folytatódását képviseli a történelemben. Állam nélkül nincs nemzet. Csak emberi csoportulások vannak, amelyek ki vannak téve mindenféle szétesésnek, amelyet a történelem hozhat magával számukra". (A fascista Párt nemzeti tanácsán, 1924 aug.8.-án; *La nuova politico, delV Italia*, IV kiadás, Milano, Alpes, 1928, 319. 1).

(21) "Én azt hiszem, hogy a népeknek.... ha élni akarnak, ki kell fejteniök bizonyos hatalmi akaratot; máskülönben vegetálnak és tengődnek és prédájául esnek mihamar egy erősebb népnek, amely jobban kifejlesztette magában ezt a hatalmi akaratot". *Beszéd a Szenátusban*, 1926. máj, 28-án).

(22) "A fascismus formálta újjá az olasz jellemet, lehámozva lelkünkről minden tisztátalan héjat, megadva minden áldozatra, megadva az olasz arcnak az erő és szépség igazi kifejezését." (Beszéd Pisában, 1926, máj.25-én. *Discorsi del 1926*, 193. 1).

"Nem célszerűtlen itt megvilágítani a fascista sorozás benső jellegét és mély jelentőségét. Nem pusztán egy szertartásról van szó, hanem az olasz ember ama teljes és tökéletes nevelési és elő képzési rendszerének

egy igen fontos mozzanatról, amelyet a fascista forradalom úgy fog fel, mint az állam egyik legalapvetőbb feladatát, sőt mint a legalapvetőbbet. És, ha az állam nem oldja meg, vagy nem vállalja el legalább, hogy megfontolás és vita tárgyává tegye, egyszerűen és tisztán kockára teszi létjogosultságát". (A Képviselőházban, 1928, máj, 28-án; *Discorsi del 1928*, 68. 1).